

което не могла да направи добрата воля. Отъ много училища излизали добри „елинисти“, обаче, цѣлото имъ образование се проявявало главно въ граматически педантизъмъ, въ често повтаряне на заучени цитати, надута употреба на архаични фрази и въ презрение къмъ всичко, което не е въ връзка съ древността. Въпрѣки всичко това, не може да се отрича, че тѣзи училища разпространявали и въ долнитѣ слоеве на народа известна спретнатостъ въ изразитѣ и поразяваща начетеностъ. Въ основания следъ гръцката революция университетъ въ Атина постѣпвали българи не само отъ югъ, но и отъ Търново, Сливенъ и отъ други северни градове. Въ началото на сегашния вѣкъ погръчването достига до най-голѣмия си разцѣтъ. Който не знаелъ да говори гръцки или поне да кичи речта си съ гръцки фрази и изречения, такъвъ не е принадлежалъ къмъ числото на образованитѣ; изглеждало дори, че искали да отождествятъ понятието човѣкъ съ понятието гръкъ. Както въ търговската, така и въ частната кореспонденция българитѣ си служели почти само съ гръцкия езикъ, или поне съ гръцко писмо. Чистиятъ български езикъ могълъ да се чуе само въ семейния кръгъ, тѣй като женитѣ, съ рѣдки изключения, никога не се учили на гръцки. Ако запитали нѣкой гражданинъ за неговата народностъ, той отговарялъ не рѣдко, дори въ Търново, че е гръкъ. Мнозина дори се чувствували обидени, ако ги наричали българи⁷. На чужбина, въ Виена, Буда-Пеща, Темешваръ, Нови-Садъ, въ Влашко и т. н. българитѣ търговци казвали, че сж гърци, и учили децата си по гръцки. Съсемъ инакъ постѣпвали сърбитѣ, които, дори и далечъ отъ родината си, пакъ се отнасяли съ любовъ къмъ родния си езикъ⁸.

Погръчването било толкова силно, че познаването на кирилското писмо изчезнало. Въ чисто български градове като Сливенъ ученицитѣ се учили само на гръцко писмо, макаръ самиятъ гръцки езикъ да имъ оставалъ чуждъ⁹. Въ 1845 г. Григоровичъ не намѣрилъ въ Охридъ нито единъ човѣкъ, който да знае да чете славянски; напротивъ, срѣщналъ мнозина, които доста бързо четѣли срѣдновѣковното гръцко писмо, което, както е знайно, е доста мжчно. И до сега (1878) още, не само въ Македония, но и въ Родопа и край Дунава живѣятъ стари хора, които могатъ да пишатъ по български само съ гръцки букви. Въ 1852 г. иеромонахъ Павелъ отъ с. Кониково при Воденъ напечаталъ въ Солунъ свой български преводъ на евангелието съ гръцки шрифтъ¹⁰. Гръцката азбука, въ която нѣма писмени знаци за б ($\beta = \text{в}$), ц, ч, ш, ж и ъ, разбира си, не подхожда за българския езикъ; затова трѣбало да прибѣгнатъ къмъ съчетания (напр., ѣл за б и др.). Черноризецъ Храбръ (стр. 327) разказва, че славянитѣ до Кирила и Климента пишели на своя езикъ съ гръцки букви; днесъ, деветъ вѣка следъ Храбра, българитѣ се нуждаели отъ новъ Кирилъ¹¹.

Въ Македония, освенъ въ Дебъръ, прилепската страна и въ нѣкои манастири, дори и въ селата служили литургия на гръцки езикъ. Въ останалитѣ мѣста старословѣнскиятъ езикъ билъ запазенъ поне въ селата. Какъвъ е билъ духовниятъ животъ на селянитѣ подъ настойничеството на чуждозични фанариоти и на необразовани попове, можемъ лесно да си представимъ. Имало е области, въ които народътъ не знаелъ дори и молитвитѣ; суевѣрието, и даже езичеството пакъ се сродили съ него. На вроденото си недовѣрие и на своята недостѣпностъ българското население длѣжи запазването на народността си. Градскитѣ псевдо-гърци наричали селянитѣ *χοιδροκέφαλοι* (дебелоглави), *ξύλα ἀπελέχεται* (пънове неодѣлани) и съ други още презрителни прозвища. Селянитѣ отъ своя страна наричали всѣки облѣченъ по градски човѣкъ *γρῆκς*, изразъ, който за тѣхъ ималъ подигравателенъ отсвѣтъкъ, личащъ много ясно въ много пословици¹². Тази дълбока